

یادداشتی دیگر

درباره منازل حج از یک نسخه خطی

محسن صادقی

در شماره ۲۰۱ دوره دوم، ص ۴۱۱ پیام بهارستان، دیرینه دوستان حضرت آقای جعفریان یادداشت مختصری درباره «منازل حج از طریق شام»^۱ چاپ کرد. بنده نیز اخیراً به یادداشت دیگری در این موضوع برخورددم که چاپ آن را خالی از لطف ندیدم.

این یادداشت در آخر نسخه خطی شماره ۹۱۸۹ کتابخانه مجلس شورای اسلامی قرار دارد.^۲ اصل نسخه شامل دیوان شعر عربی از قاضی ناصح الدین ابوبکر احمد بن محمد بن حسین ارجانی است. تاریخ کتابت دیوان ۱۰۴۱ ق است، اما خط مطالب این یادداشت تازه تر است و قرآینی از جمله خط نسخه نشان می دهد که در عثمانی کتابت شده است.

در این یادداشت درباره آداب منازل حج و حتی مقدار آن که کم است یا زیاد و این که راه صعب العبور است یا آسان یا رمل است و حتی نوع آب که آب چاه است یا برکه یا چشمه، مطالبی بیان شده است.

اطلاعاتی دیگر از جمله مساحت راهها و امکان خرید اشیاء یا امانت گذاشتن آنها در منازل، بیان شده و به نظر می رسد درباره تاریخ حج گزاری مسلمانان آن منطقه مطالب مفیدی دارد. در این جا ابتدا بازنگاری نسخه و سپس تصویر یادداشت را می آورم. شایان ذکر است که احتمال دارد در بازخوانی نسخه کلماتی بد خوانده شده باشد.

هذه منازل طريق الحاج الشامي

- خان تو خانه، طريقه هيبن و ماؤها كثير، ٥ ساعة.
- بيكار باشي، طريقه صعب و فيه عين جارية، ١١ ساعة.
- قلعة مزيريب، ماؤها كثير، ١٠ ساعة.
- ادرع، ماؤها قليل، ٤ ساعة.
- مفرق، لا ماء فيه، ١٠ ساعة.
- عين الزرقاء، فيها ماء جار، ١١ ساعة.
- مفازة بلقة، لا ماء فيها، ١١ ساعة.
- قلعة قطران، ماؤها بركة وقد لا يكون الماء، ١٤ ساعة.
- طابوت فروسي، فيها ماء جار، وفي الذخيرة (في العربي اسمه الخسا) عدد، ١٤ ساعة.
- خان عنزة، لا ماء فيه، ١١ ساعة.
- معان، ماؤه كثير و هو بركة آبار يباع فيه الذخيرة ويوضع فيه الوديعه، ٩ ساعة.
- رأس العقبة، طريقه صعب لا ماء فيه، ١٥ ساعة.
- ظهر العقبة، لا ماء فيه وأوائل الرمل، ١١ ساعة.
- بيغمبر اسمه شى، فيه ماء يباع فيه ويودع، ١٠ ساعة.
- فاع البسط، لا ماء فيه، ١١ ساعة.
- قلعة تبوك، ماؤها حوض، ١١ ساعة.
- مفازة قلنديه، لا ماء فيها، ١٠ ساعة.
- قلعة حيدر، ماؤها فى بركة ويضع الحاج الوديعه فيها و يباع الأشياء فيها و طريقها صعب، ١١ ساعة.
- بركة معظمة، طريقها رمل و قد لا يكون فيها ماء، ١٧ ساعة.
- مفازة برنج آقاسى، لا ماء فيها، ١٦ ساعة.
- مدائن صالح، فيها آبار كثيرة، ١٢ ساعة.
- العلى، فيها ماء جار يوضع فيها الوديعه، ٥ ساعة.
- مطران، لا ماء فيها، ١٢ ساعة.
- سعب القيم، لا ماء فيه ١٢ (ساعة).
- هديه، أرضها ثمار أيما حفرت يخرج ماء، ١١ ساعة.
- سلام قياسى، لا ماء فيه وفي قره جب، وفيه صعوبه، ١٢ ساعة.
- وادى القرى، فيه ماء بركة، ١٢ ساعة.
- مدينة النبي (صلى الله عليه وسلم) ١٢ ساعة.
- بيار على يدخل أهل الشام فيها للإحرام، ٢ ساعة.

قبور الشهداء لا ماء فيها، ۱۲ ساعة.
قرية جديد معمورة، ماؤها جار، فيها لأنواع من الأطعمة والفواكه، ۱۵ ساعة.
بدر حنين، قرية معمورة ماؤها جار يُباع فيها، ۱۲ ساعة.
بركة الميمون، لا ماء فيها، ۱۵ ساعة.
ما رابع، ماؤها ثمد، ۱۲ ساعة.
كوزيجه، بركة ماؤها كثير يُباع فيها الذخيرة، ۱۷ ساعة.
عسفان مع قرية العرب، ماؤها ماء بئر، ۱۲ ساعة.
وادي فاطمة، ماؤها جار، ۹ ساعة.
مكة المعظمة، زادها الله شرفاً، ۷ ساعة.

پی نوشت‌ها:

۱. دربارهٔ منازل حج در دورهٔ عثمانی دو تک نگاری به زبان ترکی است: ۱. راه و منازل حج در دورهٔ عثمانی، عبداللطیف امغان، دانشگاه استانبول، ۱۹۹م؛ ۲. راه‌های حج شام و اردن در قرن ۱۶ و ۱۷ در دورهٔ امپراطوری عثمانی، خاقان بدوی (دانشگاه آنکارا).
۲. این نسخه از جملهٔ نسخ مجموعهٔ مرحوم جعفر سلطان القرائی به کتابخانه مجلس است که منتقل شده و در همین ایام حضرت آقای سید محمد حسین حکیم مشغول فهرست نگاری آنها است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

هذه منازل طريق الحج الشامي

خان ترخان طریقه صین و ماء کثیر ساعة	بیکارباشی طریقه صعب وفیه عینی جاریه ساعة	قلعه مزربیه ماء و کثیرا ساعة	ادرع ماء قلیل مفرق لاماء فیه ساعة
عینی الزرقاء فیهما ماء جار ساعة	مقارة بالمقارة ماء فیهما ساعة	قلعه قطران ماء وها یرکت و قد لا یكون الماء ساعة	طابوت قروسی فیه ماء جار و فی الرخین عدد ساعة
معان ماء کثیر و هو برکت ابار بیاع فلیه و یوضع فیه الودیع ساعة	راس العقبة طریقه صعب لاماء فیه ساعة	ظفر العقبة لاماء فیه واو ابل الرمل ساعة	بیغ اسمعی فیه ماء بیاع فیه وودیع ساعة
قلعه تبوک ماء وها حوض ساعة	مفانة قلندت لاماء فیهما ساعة	قلعه حیدر ماء وها برکت و بیع الحاج الودیع فیهما و بیاع الاشباع فیهما و طریقهها صعب ساعة	برکت معظنه طریقهها رمل و قد لا ینزل فیه ماء ساعة
مدین صالح فیهما ابار کثیر ساعة	العلی فیهما ماء جار یوضع فیهما الودیع ساعة	مطران لاماء فیهما ساعة	سبع القم لاماء فیه ساعة
سلام قیاسی لاماء فیه و فیها حجت وفیه صعوبت ساعة	وادی القری فیه ماء برکت ساعة	مدینة النبی صلی الله علیه وسلم ساعة	بیار علی یدخل اهل الشام فیهما للاصول ساعة
قرية جدید معمورة ماء وها جار فیهما الاطعم من الاطعم و الفواکه ساعة	بدر حنین قرية معمورة ماء وها جار بیاع فیهما ساعة	برکت الممون لاماء فیهما ساعة	ماء رابع ماء وها ثحاد ساعة
کوزج برکت ماء وها کثیر فیهما الذخیر ساعة	عمقان مع قرية القری ماء وها ماء بیوت ساعة	مدینة النبی صلی الله علیه وسلم ساعة	وادی فاطمة ماء وها جار ساعة
مكة العظيمة زادها الله شرف ساعة	کوزج برکت ماء وها کثیر فیهما الذخیر ساعة	مكة العظيمة زادها الله شرف ساعة	کوزج برکت ماء وها کثیر فیهما الذخیر ساعة

الحج الشامي

پیغام بهارستان / ۲۰۲۰، ش ۵ / پاییز ۱۳۸۸

فایده

مرحل الحج الشریف من المذریب لمكة المعظمة وعدة ساعاتها

ذاتحج	جعفرمان	معان العقبة	عنق	القطرنة الحسی	البقا	الرفق
۱۳	۱۱	۱۱	۱۳	۱۰	۱۰	۱۱
شعابلهنعام	بیر الزمر	العلا	الایبار	الذوق	المغایر	تبوك
۱۱	۱۳	۱۸	۱۳	۱۰	۱۳	۱۰
رایغ	بدر	الطوبی	قبولتها	المدينة المنورة	واد طاهري	هدیه
۱۸	۱۱	۱۱	۳	۱۰	۱۱	۱۹
			انتهی	عتوفان		
				مكة المنزه		
				۱۹		

برگ آخر نسخه خطی ش ۹۱۸۹ کتابخانه مجلس